

Др Тајјана Д. Буџарски, ванредни професор
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
T.Bugarski@pf.uns.ac.rs

КРИВИЧНИ ПОСТУПАК ЗА ДЕЛА ПРОТИВ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ¹

Сажетак: Еколошки криминалијет и поред свих евидентних показатеља и манифестација својих карактеристика који га чине озбиљним и тежким јојавним обликом криминалијета и даље у стручној и општој јавности није препознат као озбиљан ризик за свако друштво, па му се самим тим не приклања довољно пажње. У овом раду пажња је посвећена једном аспекту проблематике еколошког криминалијета, односно кривичних дела против животне средине, јојавним облицима овог вида криминалијета и јојединим питањима у вези са кривичним поступком за ова кривична дела у Републици Србији. Посебна пажња је посвећена проблематизици оштећеног лица у овим кривичним поступцима.

Кључне речи: кривични поступак, животна средина, криминалијет, оштећени

1. Уводна разматрања

Еколошки криминалитет представља појавни облик криминалитета који је тек последњих неколико деценија у стручној и научној јавности признат као веома опасан облик криминалитета који, уколико се не предузму све потребне превентивне и репресивне мере и радње може да постане озбиљан фактор ризика за свако друштво са дугорочним штетним последицама.² У борбу против различитих врста и степена угрожавања животне средине укључене су различите гране права као што су грађанско, управно, прекршајно и друге. Кривично законодавство несумњиво даје свој до-

¹ Рад је настао као резултат истраживања на Пројекту «Биомедицина, заштита животне средине и право» Министарства за образовање, науку и технолошки развој број 179079 у 2015. години.

² О томе више вид, Т. Бугарски, „Кривичноправна заштита животне средине“, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, бр. 2/2011, 237–247.

принос у борби против угрожавања животне средине, наравно када се ради о најтежим облицима угрожавања које је законодавац препознао и предвидео у кривичном законодавству као кривична дела против животне средине. Прописивањем ове групе кривичних дела се животна средина ставља у категорију примарних објеката заштите, чиме је направљен значајан искорак у заштити животне средине.³ Осим тога, ово представља и индикатор пораста еколошке свести друштва. У нашем Кривичном закону⁴ у глави 24 (члан 260 – 277) прописано је 18 кривичних дела против животне средине и то: Загађење животне средине, Непредузимање мера заштите животне средине, Противправна изградња и стављање у погон објеката и постројења која загађују животну средину, Оштећење објеката и уређаја за заштиту животне средине, Оштећење животне средине, Уништење, оштећење, изношење у иностранство и уношење у Србију заштићеног природног добра, Уношење опасних материја у Србију и недозвољено прерађивање, одлагање и складиштење опасних материја, Недозвољена изградња нуклеарних постројења, Повреда права на информисање о стању животне средине, Убијање и злостављање животиња, Преношење заразних болести код животиња и биљака, Несавесно пружање ветеринарске помоћи, Производња штетних средстава за лечење животиња, Загађивање хране и воде за исхрану, односно напајање животиња, Пустошење шума, Шумска крађа, Незаконит лов и Незаконит риболов.

Сва ова кривична дела против животне средине се гоне по службеној дужности, а спрам запређене казне спадају у надлежност основног суда. Што се тиче врсте кривичног поступка, само за кривично дело Уношење опасних материја у Србију и недозвољено прерађивање, одлагање и складиштење опасних материја (члан 266. став 3. и став 4) предвиђен је општи кривични поступак, док је за сва остала дела предвиђен скраћени поступак. Осим тога, за кривична дела за која је запређена новчана казна или казна затвора до пет година, под условима прописаним Законом о кривичном поступку,⁵ постоји могућност да се о кривичној ствари у тим случајевима одлучи на рочишту за изрицање кривичне санкције.

2. Извори сазнања за учињено кривично дело против животне средине

Када су питању кривична дела против животне средине најчешћи извори сазнања да је извршено неко од ових кривичних дела су кривичне прија-

³ О томе више вид, Т. Бугарски, „Специјализација правосудних и других органа у борби против еколошког криминалитета“, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, бр. 4/2012, 219–239.

⁴ Службени гласник РС број 85/2005, 88/2005 – испр., 107/2005 – испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 и 108/2014.

⁵ Службени гласник РС број 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014.

ве, како приватне (поднете од стране грађана или невладиних организација које се баве проблематиком животне средине), тако и службене (које подноси полиција, инспекција, завод за заштиту природе и други органи). У Републици Србији, према подацима Републичког завода за статистику⁶, у периоду од 2006. до 2014. године просечно је поднето на годишњем нивоу око 93948 кривичних пријава против пунолетних лица за сва кривична дела, а од тога за кривична дела против животне средине у просеку је поднето око 1906 пријава у свакој години (против пунолетних лица) што износи око 2,03% од укупног броја пријављених кривичних дела. У 2014. години поднето је за кривична дела против животне средине укупно 2148 пријава, од тога је 1550 пријава поднето против познатих лица (међу којима је 57 лица било женског пола), а 598 против непознатих учинилаца. Одбачено је 926 кривичних пријава, и то: 171 јер дело није кривично дело, 152 јер је било искључено гоњење, а у 603 случаја разлог за одбачај пријаве је био: недостатак доказа, «опроштај» кривичног гоњења, нецелисходност и поравнање.

Према Законику о кривичном поступку (члан 281) јавно тужилаштво је надлежно да прими кривичне пријаве писмено, усмено или другим средством. У случају да се кривична пријава подноси усмено, о њој се саставља записник и подносилац се упозорава на последице лажног пријављивања. Ако је пријава саопштена телефоном или другим телекомуникацијским средством сачиниће се службена белешка, а ако је пријава поднесена електронском поштом сачуваће се на одговарајућем носиоцу података и одштапати. Ипак, у највећем броју случајева, кривична пријава се подноси полицији, која је дужна да прими пријаву и да је одмах достави надлежном јавном тужиоцу. У пракси је, када су у питању кривична дела против животне средине, и то посебно кривично дело Убијање и мучење животиња, забележен значајан број кривичних пријава које су грађани поднели разним организацијама за заштиту животиња. Интересантни су подаци до којих се долази из ових пријава. Из пријава поднетих једној организацији за заштиту животиња, може се закључити да су најчешће жртве злостављања оне животиње које имају мањи степен заштите, а то су кућни љубимци чији су власнице жене или напуштене животиње о којима се оне брину. Од укупног броја пријављених случајева, 87% пријављују жене.⁷

⁶ Сви статистички подаци коришћени у раду су подаци Републичког завода за статистику, Пунолетни учиниоци кривичних дела у Републици Србији, 2014 – пријаве, оптужења и осуде, http://webzrzs.stat.gov.rs/WebSite/repository/documents/00/01/97/00/SB_603_Pnoletni_ucinioci_KD_2014.pdf

⁷<http://www.politika.rs/sr/clanak/346921/Zivotinje-zlostavljaju-muskarci-a-prijavljuju-ih-zene>

3. Одлуке јавног тужиоца о кривичној пријави

Уколико надлежни јавни тужилац из саме кривичне пријаве не може да оцени да ли су вероватни наводи пријаве или, ако подаци у пријави не пружају довољно основа да може да донесе одлуку да ли ће спровести истрагу или, ако је на други начин сазнао да је извршено кривично дело, тужилац може сам да прикупи потребне податке, да позива грађане на разговор (прикупљање обавештења од грађана - члан 288. ст. 1. до 6. ЗКП) или да поднесе захтев државним и другим органима и правним лицима да му пруже потребна обавештења.

На основу кривичне пријаве, као и података којима располаже у сваком конкретном случају, јавни тужилац може да покрене кривични поступак, одбаци кривичну пријаву (члан 284) или одложи кривично гоњење (члан 283). Одлуку о одлагању кривичног гоњења може да донесе у случају кривичних дела за која је предвиђена новчана казна или казна затвора до пет година, ако осумњичени прихвати једну или више од обавеза прописаних Закоником о кривичном поступку.⁸ Одлуку о одлагању кривичног гоњења тужилац доноси у форми наредбе у којој ће одређује рок у којем осумњичени мора извршити преузете обавезе, с тим да рок не може бити дужи од годину дана. Уколико осумњичени у року изврши задату обавезу, јавни тужилац решењем одбацује кривичну пријаву и о томе обавештава оштећеног. Посебно је важно да у образложењу решења које доноси, јавни тужилац образложи разлоге којима се руководио приликом одлуке да одложи кривично гоњење, односно да експлицитно наведе разлоге целисходности да се у конкретном случају не врши кривично гоњење.

Опортунитет кривичног гоњења за дела против животне средине је оправдан само у неким случајевима, а кад је у питању угрожавање јавног здравља, дискреционој оцени тужиоца у вези са кривичним гоњењем нема места. Повреда, односно угрожавање животне средине може да доведе до таутологије, према којој ће увек бити кривичног гоњења чим има знатне повреде, независно да ли је она проузроковала озбиљну штету или је представљала само значајан узрок настанка штете.⁹

⁸ Обавезе могу бити: да отклони штетну последицу насталу извршењем кривичног дела или да накнади причињену штету; да на рачун прописан за уплату јавних прихода уплати одређени новчани износ, који се користи за хуманитарне или друге јавне сврхе; да обави одређени друштвенокорисни или хуманитарни рад; да испуни доспеле обавезе издржавања; да се подвргне одвикавању од алкохола или опојних дрога; да се подвргне психосоцијалном третману ради отклањања узрока насилничког понашања; да изврши обавезу установљену правноснажном одлуком суда, односно поштује ограничење утврђено правноснажном судском одлуком.

⁹ Uhlmann D.M., *After the Spill is gone: The Gulf of Mexico, Environmental Crime, and the Criminal Law*, Michigan Law Review, Vol. 109, No. 8 (June 2011), p.1460.

Друга могућност јавног тужиоца која му стоји на располагању, јесте да одбаци кривичну пријаву, што ће и учинити, уколико из саме пријаве проистиче: да пријављено дело није кривично дело за које се гони по службеној дужности; да је наступила застарелост или је дело обухваћено амнестијом или помиловањем или постоје друге околности које трајно искључују гоњење или да не постоје основи сумње да је учињено кривично дело за које се гони по службеној дужности. У случају да донесе одлуку о одбацивању кривичне пријаве о томе, о одбацивању и разлозима ће обавестити оштећеног у року од осам дана и поучити га о његовим правима. У случају да је полиција поднела кривичну пријаву коју одбацује, јавни тужилац ће обавестити и тај орган. Постоји још један случај према Законнику о кривичном поступку, када јавни тужилац може да одбаци кривичну пријаву, а то је у случају кривичних дела за која је прописана казна затвора до три године и када је осумњичени, услед стварног кајања, спречио наступање штете или је штету у потпуности већ надокнадио, с тим да оцени да према околностима случаја, изрицање кривичне санкције не би било правично (члан 283).

4. Кривични поступак за кривична дела против животне средине

Сложеност и дужина трајања кривичног поступка зависе од природе и врсте кривичне ствари. Код кривичних дела против животне средине у највећем броју случајева не постоји потреба за претходним истраживањем истраживањем пре суђења на главном претресу, из разлога што једноставност чињеничне основице у тим случајевима омогућава њихово непосредно изношење пред судећи суд. Због тога се, када су у питању кривична дела против животне средине највећи број ових дела решава у посебним, поједностављеним поступцима – у скраћеном поступку и на рочишту за изрицање кривичне санкције. Овим врстама кривичног поступка се свакако обезбеђује обезбеђује остваривање права на правично суђење и на суђење у разумном року, као својеврсних императива савременог кривичног процесног законодавства.

Скраћени кривични поступак је према Законнику о кривичном поступку (чланови 495-511) посебан кривични поступак.¹⁰ У овом посебном поступку суди судија појединац и поступак је намењен за суђење кривичних ствари које су једноставније и лакше, односно за кривина дела мање друштвене опасности и мање сложене структуре. У скраћеном кривичном поступку изостаје истрага и поступак је намењен за суђење пунолетним ли-

¹⁰ Више о скраћеном поступку видети: Шкулић М., Бугарски Т., Кривично процесно право, Нови Сад 2015, стр. 539-549.

цима за кривична дела за која је прописана новчана казна или казна затвора до осам година. За скраћени поступак постоје посебна правила (*lex specialis*) у односу на правила општег поступка (*lex generalis*) по којима се решава главни предмет у скраћеном поступку – *causa criminalis*, тј. кривично дело. Према Законнику о кривичном поступку (члан 7) скраћени поступак је покренут, односно почиње: доношењем решења о одређивању притвора пре подношења оптужног предлога или одређивањем главног претреса или рочишта за изрицање кривичне санкције. Оптужни акт у скраћеном поступку за кривична дела против животне средине је оптужни предлог који подноси јавни тужилац када постоји оправдана сумња¹¹ да је одређено лице учинило кривично дело. У оптужном предлогу јавни тужилац може да стави захтев да се закаже рочиште за изрицање кривичне санкције, уколико сматра да није потребно одржавање главног претреса, на основу прикупљених доказа.

Осим у скраћеном поступку, кривичне ствари у вези са животном средином се могу решавати у још једној посебној процесној форми, а то је *Рочиште за изрицање кривичне санкције*. Иако посебна процесна форма код које изостаје главни претрес, према законској систематизацији новог Законика регулисана је у оквиру скраћеног поступка. Сматра се факултативном процесном формом чија примена зависи од испуњености одређених услова. Јавни тужилац може да постави захтев да се одржи рочиште само уколико се ради о кривичном делу за које се може изрећи као главна казна новчана казна или казна затвора до 5 година, ако на основу сложености самог предмета и прикупљених доказа у вези са њим, а посебно услед хапшења окривљеног приликом извршења кривичног дела или његовог признања да је учинио кривично дело, сматра да није потребно да се одржи главни претрес. Уколико се судија сложи са захтевом јавног тужиоца да се одржи рочиште за изрицање кривичне санкције, наредбом одређује дан, час и место одржавања рочишта, с тим да се рочиште мора одржати у року од 15 дана од дана доношења наредбе. На рочишту се може донети осуђујућа пресуда или наредба за одржавање главног претреса. Осуђујућа пресуда се доноси уколико се оптужени сагласио са предлогом јавног тужиоца који је он изнео на рочишту, или када се оптужени није одазвао позиву на рочиште.¹²

¹¹ Према Законнику о кривичном поступку оправдана сумња представља скуп чињеница који непосредно поткрепљују основану сумњу и оправдавају подизање оптужбе (члан 2. став 1. тачка 19).

¹² Уколико је пресуда донета због неодазивања оптуженог на позив за рочиште, против ове пресуде оптужени и његов бранилац имају право на приговор у року од 8 дана од дана достављања пресуде. Уколико нема разлога за одбацивање или одбијање приговора (у ком случају је дозвољено право жалбе), судија доноси наредбу о одржавању главног

Што се тиче трајања кривичног поступка за кривична дела против животне средине, у 2014. години се кретало у интервалу од два месеца, па до преко једне године. Наиме, у 230 случајева поступак је трајао до два месеца, од 2 до 4 месеца у 152 случаја, од 4 до 6 месеци у 134 случаја, од 6 месеци до 1 године у 530 случајева и преко једне године у 504 случаја. Трајање поступка од подношења пријаве до правноснажности оптужног акта у 2014. години: од пријаве до правноснажности укупно 800 и то: до 2 месеца – 9 предмета; преко 2 до 4 месеца – 10 предмета; преко 4 месеца до 6 месеци – 25 предмета; преко 6 месеци до 1 године – 85 предмета; преко 1 до 2 године – 229 предмета; преко 2 године – 442 предмета. Од оптужбе до правноснажности одлуке укупно 895 и то: до 2 месеца – 61 предмет; преко 2 до 4 месеца – 60 предмета; преко 4 месеца до 6 месеци – 71 предмет; преко 6 месеци до 1 године – 146 предмета; преко 1 до 2 године – 266 предмета; преко 2 године – 291 предмет.

5. Оштећена лица (жртве) кривичних дела против животне средине

У највећем броју случајева кривичних дела жртва се лако идентификује јер последица има директан утицај на жртву. Међутим, проблем настаје у оним случајевима, када кривично дело нема директан утицај на жртву и не може се лако идентификовати. Осим тога, код кривичних дела против животне средине проблем је тај што оштећена лица нису у већини позитивноправних прописа обухваћене појмом жртве и не могу се лако идентификовати.¹³ Жртве еколошког криминалитета су веома хетерогене. Специфична карактеристика кривичних дела против животне средине је да су сви жртве, чиме се стиче утисак да, уствари, и нико није жртва.¹⁴ Не постоји сагласност шта се подразумева под жртвом када су у питању кривична дела против животне средине, да ли су то само лица непосредно погођена кривичним делом, односно појединци, групе људи, цело друштво или и сви елементи животне средине. Штета која настаје кривичним делима против животне средине се најчешће сматра оном штетом која је нанета људима, а не оном која је нанета биосфери или самим животињама, што самим тим условљава и одређење појма оштећеног лица. Интересантно је да чак

претреса на коме није везан предлогом јавног тужиоца у погледу врсте и мере кривичне санкције, као ни забраном преиначења на штету оптуженог. Усвајањем уложеног приговора поступак се „враћа“ у форму скраћеног поступка.

¹³Starr J.W., Flack B.L., Foley A.D., A New Intersection: Environmental Crimes and Victims' Rights, Published in Natural Resources & Environment, Vol. 23, No.3/2009, p.3.

¹⁴Ljušina A, Zаштита животне средине кроз jaчање еколошке безбедности младих, Internet презентација, цитирано код: Matijević M., Specificnosti suzbijawa еколошког криминалитета, 1st International Conference Ecological Safety in Post-modern Environment, Banja Luka 2009, str 1, <http://apeironsrbija.edu.rs/icama2009/011-Mile%20Matijevic%20Knjiga.pdf>

и еколошка виктимологија, претежно, односно највећим делом говори о људским жртвама, пре него о врстама или деловима животне средине.

Појам жртве се, по правилу, одређује и дефинише веома рестриктивно, односно под појмом жртве се подразумева најчешће само оно лице или лица која су непосредно погођена кривичним делом. Међутим, постоји и широко поимање жртве под којим се подразумевају и лица која су жртве елементарних непогода, еколошких катастрофа, саобраћајних несрећа и слично.¹⁵ Осим тога, у вези са жртвама кривичних дела уопште, па и кривичних дела против животне средине, постоји веома значајан проблем када је у питању улога жртава у кривичним поступцима, с обзиром на то да се њихова улога и права и обавезе која имају веома разликују од државе до државе. Из тог разлога су на наднационалном нивоу донети бројни акти којима се настоји обезбедити минимални ниво права жртава, односно оштећених лица. Ови акти се односе првенствено на права жртава уопште, мере заштите и новчану накнаду за претпљену штету. Тако је, на пример „Директивом 2012/29/EУ“¹⁶ о успостављању минималних стандарда за права, подршку и заштиту жртава кривичних дела обезбеђено да се лица која су била жртве кривичног дела препознају, односно идентификују, да се према њима поступа са поштовањем, као и да добију одговарајућу заштиту, подршку и приступ правосудним органима.

Посебно осетљиво питање у вези са жртвама кривичних дела је питање виктимизације који подразумева процес у коме настаје одређено стање код неких лица, који посредством одређеног људског деловања постају жртве. У вези са жртвама кривичних дела против животне средине је значајна секундарна виктимизација. Концепт секундарне виктимизације се односи како на поновно виктимизирана лица, тако и она лица која нису директно повређена кривичним делом.¹⁷ Процена виктимизације најчешће укључује одговор на читав низ међусобно повезаних питања:

1. Како су дефинисана штета и ризици, и ко их је дефинисао?
2. Како разликујемо ризик (потенцијални) од штете (актуелне)?
3. На којој тачки се ризик или штета појављују?
4. На којој тачки се појављују штета или ризик који захтевају акцију или интервенцију?

¹⁵Mendelsohn, 1982, цитиран код: Lindgren M., Nikolić-Ristanović V., *Žrtve kriminaliteta, međunarodni kontekst i situacija u Srbiji*, Beograd 2011, стр. 19.

¹⁶Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:315:0057:0073:EN:PDF>

¹⁷Davies P.A, *Green crime and victimization: Tensions between social and environmental justice*, Theoretical Criminology 2014, p.10.

5. На коме је терет доказивања?
6. Због чега се штета појавила и зашто је причињена?
7. Шта је прихватљиво као доказ?
8. Шта је историјат (како је настала) штете или ризика?
9. Који су знаци опасности или штете?
10. Како да спречимо поновни настанак штете?¹⁸

Посебна врста виктимизације је тзв. *еколошка виктимизација* која свакако није друштвено неутралан процес, у коме неки људи пате више него други, када наступе осиромашени еколошки услови који угрожавају опстанак. Најбољи пример су свакако последице климатских промена због емисија карбон-диоксида. У многим државама постоји становиште да уколико понашање које не виктимизује неко лице директно, сматра се кривичним делом без жртве.¹⁹

Због свега наведеног је веома важно истаћи значај и улогу коју имају жртве кривичних дела против животне средине у кривичном поступку. У нашем кривичном процесном систему не постоји појам жртве, него се користи појам оштећеног лица. Оштећено лице је према Законнику о кривичном поступку (члан 2. став 1. тачка 11) је оно лице чије лично или имовинско право је кривичним делом повређено или угрожено.

Виктимологија посебно инсистира на реafirмисању појма жртве у кривични поступак и на ширем поимању саме жртве као лица које не само да трпи последице кривичног дела, већ и лица чија основна права и слободе су повређени. Жртвама у вези са кривичним делима против животне средине се бави посебна грана виктимологије тзв. „еколошка (зелена)“ виктимологија која се посебно бави проблематиком виктимизације жртава.

До недавно, законодавци су били склони мишљењу да би експанија права жртава ишла на штету права окривљеног на правично суђење, као и ефикасности поступка, чиме би се нанела већа штета од оне која је нанета жртви. Међутим, ипак је превагнуло становиште да штета нанета жртви премашује евентуалну повреду, односно штету по окривљеног у кривичном правосудном систему.²⁰ Укључивање жртве у поступак и обезбеђивање њених права ће сигурно фактички подразумевати дуже време поступка, али оно не сме да иде на штету суђења у разумном року.

¹⁸ Више о томе, вид. White R., *Transnational Environmental Crime: Toward an Ecoglobal Criminology*, New York 2011, 109-114.

¹⁹ Ellis L., *The Victimful-victimless Crime Distinction, and Seven Universal Demographic Correlates of Victimful criminal Behavior*, Person. indicid. DIG Vol. 9. No.3/1988, p. 526.

²⁰ Atkins A., *A Complicated Environment: The Problem with Extending Victims' Rights to Victims of Environmental Crimes*, Washington and Lee Law Review Vol. 67, Issue 4, 9-1-2010, p.1649.

Жртва кривичног дела у савременим кривичним поступцима постепено поново оживљава као учесник у поступку. Своју изворну улогу у поступку, коју је имала још у старом акузаторском поступку, у коме јој је самостални положај омогућавао да се нагоди непосредно са учиниоцем кривичног дела, изгубила је дефинитивно са настанком инквизиторског поступка. Тек 50-их година 20. века савремене концепције заштите општег добра, отвориле су питање да ли је жртви, не с обзиром на њено право на накнаду штете, потребно ипак дати посебно место у кривичном поступку. Оно би штитило њен (приватни) интерес на кажњавање кривог учиниоца кривичног дела, садржан у интересу његовог јавног кажњавања, па би свака сумња у постојање тог интереса требала да буде разрешена по принципу *in dubio pro victima*.²¹ Оживљавање свести о значају жртве, њеном положају и последицама које трпи се манифестује и кроз настанак и развој служби за помоћ и подршку жртвама, који се и код нас постепено развијају од 90.-их година прошлог века.²²

Изузетно важно право оштећеног лица у кривичном поступку је право на супсидијарну тужбу. У скраћеном кривичном поступку, јавни тужилац може да одустане од кривичног гоњења до одређивања главног претреса или рочишта за изрицање кривичне санкције, а од оптужбе може да одустане од одређивања па до завршетка главног претреса или рочишта за изрицање кривичне санкције. Право на супсидијарну тужбу у скраћеном поступку оштећени може да оствари од одређивања главног претреса или рочишта за изрицање кривичне санкције, уколико је јавни тужилац од тог процесног тренутка одустао од оптужног предлога. У случају да јавни тужилац одустане од кривичног гоњења пре тога, оштећени нема могућност да преузме кривично гоњење. Једино право које оштећени тада има јесте да, уколико после подношења кривичне пријаве у року од 6 месеци од њеног пријема, јавни тужилац не обавести оштећеног да је одбацио кривичну пријаву, нити поднесе оптужни предлог, оштећени има само право на приговор (члан 51) непосредно вишем јавном тужиоцу, који, у року од 15 дана од дана пријема приговора доноси одлуку у форми решења, против којег није дозвољена жалба. Уколико усвоји приговор, непосредно виши јавни тужилац ће издати обавезно упутство надлежном јавном тужиоцу да предузме, односно настави кривично гоњење.²³

²¹ Крапас Д. и сарадници, *Kazneno procesno pravo, Prva knjiga: Institucije* (7. neizmenjeno izdanje), Zagreb 2015, стр. 255.

²² Више видети: Nikolić-Ristanović V., *Razvoj službi za pomoć i podršku žrtvama kriminaliteta u Srbiji*, Temida, Jun 2007, стр. 5-11.

²³ Шкулић М., Бугарски Т., *Кривично процесно право*, Нови Сад 2015, стр. 541-542.

6. Притвор у скраћеном поступку

Притвор као најтежа мера за обезбеђење окривљеног, у скраћеном кривичном поступку се одређује са извесним разликама у односу на општи кривични поступак. Одлуку о притвору у форми решења против кога је дозвољена жалба (која нема суспензивно дејство) ванпретресном већу, доноси судија појединац када постоји основана сумња да је одређено лице учинило кривично дело и уколико постоји неки од разлога за одређивање притвора. Упркос чињеници да би у складу са природом скраћеног кривичног поступка било логично и оправдано сужавање основа за притвор, нови Законик о кривичном поступку је проширио могућност одређивања притвора у односу на раније законско решење. Према новом Законнику, притвор се у скраћеном поступку може сада одредити и из разлога доказне опструкције, као и уколико окривљени очигледно избегава да дође на главни претрес. У скраћеном поступку притвор (члан 498) се може одредити против лица уколико постоји основана сумња да је учинило кривично дело ако:

1) се крије или се не може утврдити његова истоветност или у својству оптуженог очигледно избегава да дође на главни претрес или ако постоје друге околности које указују на опасност од бекства;

2) постоје околности које указују да ће уништити, сакрити, изменити или фалсификовати доказе или трагове кривичног дела или ако особите околности указују да ће ометати поступак утицањем на сведоке, саучеснике или прикриваче;

3) особите околности указују да ће у кратком временском периоду поновити кривично дело или довршити покушано кривично дело или учинити кривично дело којим прети.

У случају одређивања притвора после изрицања казне, морају бити испуњена два услова: да је окривљеном изречена казна затвора од 5 година и тежа и да је то оправдано због посебно тешких околности кривичног дела.

Веће испитује постојање разлога за притвор на сваких 30 дана, од подношења оптужбе до изрицања првостепене пресуде.

Пре подношења оптужног акта у скраћеном поступку, притвор може да траје само онолико колико је то потребно да се спроведу доказне радње, а највише 30 дана, с тим да се овај рок може продужити за још 30 дана, само у случају да се ради о кривичном делу за које се може изрећи казна затвора од 5 година или тежа казна. У случају продужења притвора, мора да постоји образложени предлог јавног тужиоца и разлог да је то потребно ради прикупљања доказа који из оправданих разлога нису прикупљени.

Према подацима Републичког завода за статистику, за кривична дела против животне средине у 2014. години притвор је одређен у укупно 8 случајева. Од тога притвор је трајао до 15 дана у 2 случаја, од 15 до 30 да-

на у 2 случаја, преко 1 до 2 месеца у једном случају, од 2 до 3 месеца у два случаја и од 3 до 6 месеци у једном случају.

7. Закључна разматрања

Еколошки криминалитет представља глобални феномен који има висок степен друштвене опасности који је често делатност организованих криминалних група и тесно је повезан са вршењем кривичних дела против живота и тела, корупцијом, пореском евазијом и дискриминацијом.²⁴ Ипак, кривична дела против животне средине се често сматрају „квали – криминалитетом“, што има за последицу благу казнену политику судова када је у питању изрицање кривичних санкција за ова кривична дела, иако је она перманентно критикована.²⁵ Схватање еколошког криминалитета као „не право“ представља пример игнорисања евидентног развоја еколошке свести током последње 3-4 деценије.

У Републици Србији, за кривична дела против животне средине у 2014. години осуђено је 589 пунолетних лица (12 жена), што је у поређењу са на пример 2006. годином када је осуђено 1009 лица, чак за 41% мање. Од 2006. године долази до постепеног пада у броју осуђених лица, који је био најмањи 2010. године (333 лица), да би се овај број опет постепено повећавао до 2014. године. Од 589 осуђених лица, 103 су осуђена на казну затвора, 119 на новчану казну, 342 лица је добило условну осуду, казна рад у јавном интересу је изречена за 18 лица, судска опомена је изречена у 5 случајева, два лица су прогашена кривим, а ослобођена од казне и у 11 случајева је изречена споредна казна.

И поред не тако благих запрећених казни за кривична дела против животне средине, евидентна је блага казнена политика судова када су у питању ова кривична дела, и то како када су у питању новчане казне, тако и када су у питању казне затвора. Тиме, на једном општијем нивоу, и јавност и жртве су лишени гаранција да казне изречене у случајевима заштите животне средине одражавају принципијелан баланс од многих супротстављених интереса садржаних у кривичном кажњавању.²⁶

Међутим, и у неким другим државама је присутан тренд благе казнене политике за ова кривична дела, који, иако је оштро критикован, остаје

²⁴ Batrićević A., *Žrtve i savremeni društveni kontekst: teorija, praksa i aktivizam*, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, Srbija, Treća godišnja konferencija Viktimološkog društva Srbije, Knjiga apstrakata, Beograd 2012, str . 27.

²⁵ Adshead J., *Doing Justice to the Environment*, *The Journal of Criminal Law* no. 77/2013, p.215.

²⁶ O' Hear M.M., *Sentencing the Green-Collar Offender: Punishment, Culpability, and Environmental Crime*, *The Journal of Criminal Law & Criminology*, Vol.95, No.1/2004, pp.218-219.

исти. Тако, на пример, у Енглеској, у којој је и просечан број кривичних случајева које је процесуиран у току године сличан као и у Србији, казне које изричу судије магистрати су изузетно благе.

Табела 1. Статистика кривичног гоњења за дела против животне средине²⁷

Година	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Број	887	744	808	722	671	653	694

Постоји велики број објашњења за благу казнену политику судова. Традиционално објашњење се базира на неискуству судија у вези са овим кривичним делима. Аргументи представљају тзв. „зачарани круг“ у коме у већини кривичних ствари изостаје кривично гоњење, а судије због тога имају мало искуства и изричу благе казне. Благе казне, са друге стране, обесхрабрују тужиоца да врши кривично гоњење, па се сматра да уколико би кривично гоњење за кривична дела против животне средине било учесталије, то би утицало и на судије да ова кривична дела третирају и суде као и друга кривична дела, која се сматрају „правим криминалитетом“.²⁸ Највећи проблем у вези са кривичним гоњењем за ова дела је чињеница да у вези са њима недостаје свест о опасности, као и чињеница да ова кривична дела имају изузетно велики број жртава.

Интересантна је чињеница да само када штета нанета животној средини превазилази општу (јавну) толеранцију с обзиром на квалитет и квантитет штете и видљивост, предвиђене су строге санкције, као на пример у Закону о шумама Канаде.²⁹

Тешкоће на које наилазе правосудни органи у вези са кривичним делима против животне средине, у вези са откривањем и доказивањем ових кривичних дела, идентификовања жртава, односно оштећених лица, кривичног гоњења и суђења, у неким државама, првенствено англосаксонског правног система се превазилазе доношењем посебних водича за кривична дела против животне средине који су намењени полицијским и правосудним органима.³⁰

Последице кривичних дела против животне средине веома често нису одмах видљиве и због тога се у пракси надлежних органа често полази од претпоставке да су ти проблеми безначајни. Као прво, жртве у почетку уопште нису свесне да су жртве, па самим тим нема ко да се жали на рад

²⁷Ibidem, p.221.

²⁸Ibidem, p.223.

²⁹Shover N, Routh A.S., *Environmental Crime, Crime and Justice*, Vol. 32 (2005), p.343.

³⁰Више видети: Lemkin M.J., *Deterring Environmental Crime Through Flexible Sentencing: A Proposal for the New Organizational Environmental Sentencing Guidelines*, *California Law Review* Vol 84, 1996., pp. 307-376.

надлежних органа, а уколико се нико не жали на надлежне органе постоји претпоставка да се ради о безначајном проблему.³¹

На основу изнетих статистичких података Републичког завода за статистику види се јасно да се од кривичних дела против животне средине највише врше кривична дела Шумска крађа, Убијање и злостављање животиња, Незаконит лов и Пустошење шума. Сразмерно броју поднетих кривичних пријава, је и број подигнутих оптужних аката. Међутим, изузетно је велик број одбачених кривичних пријава. А само у 28,86% случајева од укупно поднетих пријава је подигнут оптужни акт, што је веома мали број случајева. Међутим, имајући у виду број подигнутих оптужних аката ранијих година за кривична дела против животне средине, тај број је значајно повећан у 2014. години, чак до скоро 3 пута. У 2014. години није поднета ни једна кривична пријава за кривична дела: Недозвољена изградња нуклеарних постројења (члан 267 КЗРС), Повреда права на информисање о стању животне средине (члан 268 КЗРС) и Производња штетних средстава за лечење животиња (члан 272. КЗРС). Од укупно поднетих 2148 пријава, од стране оштећених грађана је поднето 365 пријава, 14 пријава су поднели други грађани, 685 пријава је поднето од стране оштећеног предузећа или другог правног лица, 24 пријаве су поднете од стране инспекције, 1001 од стране МУП-а, 33 од стране других органа управе, у 8 случајева је дошло до непосредног сазнања јавног тужилаштва, а 18 пријава се воде као поднети од стране остали. Од укупно поднетих пријава, чак 1402 су поднете преко МУП-а, а непосредно је поднето 746 пријава. Ови статистички подаци указују да изузетну активност органа унутрашњих послова када су у питању откривање и доказивање кривичних дела против животне средине и подношење кривичне пријаве.

Еколошки криминалитет је веома важна и актуелна проблематика која заслужује посебну пажњу и стручне и научне јавности, тим пре што се у вези са овом проблематиком јавља изузетно велики број питања око којих није постигнут консензус научне и стручне јавности, а која су свакако од великог утицаја на даљи развој кривичноправне регулативе у овој области.

³¹ Видети: Wright G., Conceptualising and combating transnational environmental crime, Trends Organ Crim (2011) 14, Published online: 16 April 2011, pp. 338-339.

*Tatjana D. Bugarski, Ph.D., Associate Professor
University of Novi Sad
Faculty of Law Novi Sad
T.Bugarski@pf.uns.ac.rs*

Criminal Proceedings for Offenses against the Environment

Abstract: *Ecological crime is not recognized as a serious risk for any society in the professional and the general public, despite all the obvious indicators and manifestations of its features that make it a serious and severe form of crime, hence not enough attention is paid to it. In this paper, author deals with one aspect of the problem of ecological crimes, forms of this type of crime and specific issues in relation to criminal proceedings for these offenses in the Republic of Serbia. Special attention is paid to problems of victim in these criminal proceedings.*

Key words: *criminal proceedings, environment, crime, victim.*

Датум пријема рада: 24.02.2016.